

A KÍSÉRTETTISZTELETEK

A KÍSÉRTETTISZTELET a balszerencse veszélyeinek ellensúlyozásaként alakult ki; annak kezdetleges vallási szertartásai a balszerencse miatti aggodalomból és a holtaktól való rendkívüli félelemből eredtek. E korai vallások egyikének sem volt sok köze Istenség elismeréséhez vagy az emberfeletti dolgok tiszteltetéséhez; a szertartásos szokásai többnyire nemleges jellegűek voltak, abból a célból alakították ki azokat, hogy elkerüljék, elűzzék vagy kényszerítsék a kísérteteket. A kísértettisztelet se több, se kevesebb, mint baj elleni biztosítás; semmi köze sem volt a nagyobb és jövőbeli hozamokhoz szükséges beruházáshoz.

² Az ember hosszú és elkeseredett küzdelmet vívott a kísértetimádással. Az emberi történelemben semmi más nem volt képes több szánalom keltésére, mint az embert a kísértetszellem-félés nyomorult rabszolgájaként ábrázoló kép. De éppen e félelem megszületésével indult el az emberiség a vallási evolúció egy magasabb szintje felé. Az emberi képzelet eltávolodik a sajátlényeg partjaitól és addig nem fog újra horgonyt vetni, míg el nem éri egy igazi Istenség, egy valódi Isten fogalmát.

1. A KÍSÉRTETFÉLÉS

¹ A haláltól azért féltek, mert a halál egy újabb kísértetnek a fizikai testéből való megszabadulását jelentette. Az ősök minden tőlük telhetőt megtettek, hogy megakadályozzák a halált, hogy elkerüljék az újabb kísértettel való kényszerű küzdelemmel járó gondot. Mindig is nagyon törekedtek arra, hogy a kísértetet a halál helyszínétől való távozásra bírják, hogy rávegyék a holtak földjére való elindulásra. A kísértettől a leginkább abban az átmeneti időszakban féltek, amely a feltételezésük szerint a halál beálltakori megjelenése és a kísértetek hazájába való későbbi elindulása között eltelt, mely utóbbi az álmenyire vonatkozó homályos és kezdetleges fogalom volt.

² Bár a vadember természetfeletti erőkkkel ruházta fel a kísérteteket, nemigen tekintette őket természetfeletti értelemmel bírónak. Számos fortélyt és cselt alkalmazott a kísértetek megtévesztésére és félrevezetésére; a polgárosodott ember még mindig erősen bízik abban, hogy jámborság kinyilvánításával reménye lehet valamiképpen megtéveszteni még egy mindentudó Istenséget is.

³ Az őselemek azért féltek a betegségekől, mert a betegség megfigyeléseik szerint gyakran a halál hírnöke volt. Ha a törzs javas embere nem tudott meggyógyítani egy beteget, akkor a beteg embert rendszerint kivitték a családi kunyhóból, s átvitték egy kisebbre vagy kitették a szabad

ég alá, hogy egyedül haljon meg. A házat pedig, ahol haláleset következett be, rendszerint lerombolták; ha ezt nem tették meg, akkor is mindig kerülték, és e félelem akadályozta az ősemet abban, hogy tartós lakóhelyeket építsen. Ez ellene hatott az állandó lakóhelyet jelentő falvak és városok létesítésének is.

⁴ A vadak egész éjjel virrasztottak és beszélgettek, amikor a nemzetség valamely tagja meghalt; attól féltek, hogy ők is meghalnak, ha a holttest közelében esetleg elalszanak. A holttest által terjesztett fertőzés igazolta a holtaktól való félelmet, és minden nép valamikor aprólékosan kidolgozott megtisztulási szertartásokat alkalmazott az egyének megtisztulása érdekében, akik a halottal érintkeztek. Az ősök hitték, hogy fényt kell biztosítani a holttestnek; a holttest sohasem maradhatott sötétben. A huszadik században még mindig gyertyát gyújtanak a halottas szobákban, és az emberek még mindig virrasztanak a halott mellett. Az úgynevezett polgárosodott ember még messze nem tisztította meg teljesen az életfelfogását a holttestektől való félelemtől.

⁵ De az emberek mindeme félelmek ellenére is törekedtek a kísértet félrevezetésére. Ha a halotti kunyhót nem rombolták le, akkor a testet a fal egyik hasadékán át távolították el, sohasem az ajtón keresztül. Ezeket az intézkedéseket a kísértet összezavarása érdekében hozták, azért, hogy megakadályozzák az elidőzését, és hogy biztosítsák, hogy ne tudjon visszatérni. A gyászolók is külön útvonalakon tértek vissza a temetésből, nehogy a kísértet kövesse őket. Irányváltásokat és rengeteg egyéb fortélyt is alkalmaztak annak érdekében, hogy a kísértet ne térhessen vissza a sírból. A kísértet megtévesztése céljából a nemek gyakran ruhát cseréltek. A gyászruhákat úgy tervezték, hogy eltakarja a túlélőket; később pedig úgy, hogy tiszteletet mutasson a halott iránt és így megbékítse a kísérteteket.

2. A KÍSÉRTETEK KIENGESZTELÉSE

¹ A vallásban a kísértet kiengesztelésének nemleges jellegű programja jóval megelőzte a szellem kényszerítésének és a szellemhez való folyamodásnak az igenlő jellegű programját. Az ember által gyakorolt imádás első cselekedeti védekezési jelenségek voltak, nem hódolatiak. A mai ember bölcs dolognak tartja, hogy biztosítsa magát a tűz ellen; a vadember ugyanígy bölcs dolognak tartotta, hogy biztosítsa magát a kísértetektől jövő balszerencse ellen. E védelem biztosítására való törekvése képezte a kísértettisztelet szertartásos eljárásait és szokásait.

² ¶ Egykor úgy gondolták, hogy a kísértet erős vágyát gyorsan el kell „űzni”, hogy zavartalanul juthasson el a holtak földjére. Ha az élők a kísértet elűzésének szertartásában tévedésből megtettek vagy éppen nem tettek meg valamit, akkor az szerintük bizonyosan késleltette a kísértetföldre való átjutást. Erről úgy gondolták, hogy felbosszantja a kísértetet, a dühös kísértet pedig szerintük a csapások, bajok és boldogtalanság forrása.

³ A temetési szolgálat az ember azon törekvéséből ered, hogy rábírra a kísértetlelket a jövőbeli otthonába való elindulásra, a temetési beszédet pedig eredetileg arra találták ki, hogy az új kísértetet útbaigazítsák. Szokás volt élelmet és ruházatot biztosítani számára az útra, e dolgokat a sírban vagy annak közelében helyezték el. A vadember hitte, hogy három nap és egy év közötti időtartam szükséges a „kísértet elűzéséhez” — vagyis ahhoz, hogy a sír közeléből eltűnjön. Az eszkimók még mindig hiszik, hogy a lélek három napig a testtel marad.

⁴ Csendet vagy gyászt tartottak a halál után annak érdekében, hogy a kísértetet ne hogy hazavonzzák. A gyászolás szokványos formái közé tartoztak az önkínzások — a sebzések. Sok haladóbb tanító próbált ezeknek véget vetni, de nem jártak sikerrel. A böjtölésről és az önmegtartóztatás más formáiról úgy tartották, hogy örömet okoznak a kísérteteknek, akik örömeiket lelik az élők szenvedéseiben abban az átmeneti időszakban, amikor a holtak földjére való tényleges elindulást megelőzően még a közelben ólálkodtak.

⁵ A hosszú és gyakori gyászolási tétlenség a polgárosodás kibontakozásának egyik nagy akadályát képezte. Évente heteket, sőt hónapokat pazaroltak el szó szerint ilyen terméketlen és haszontalan gyással. Az a tény, hogy hivatásos gyászolókat szerződtek a temetési alkalmakra azt jelzi, hogy a gyász szertartás volt, nem pedig a szomorúság bizonyosága. A mai emberek tiszteletből és családi veszteség okán gyászolják a holtakat, de az ősök *félelem*-ből tették.

⁶ A halottak nevét sohasem ejtették ki. Valójában gyakran száműzték azokat a nyelvükből. E nevek tabukká lettek, és így a nyelvek folyamatosan szegényedtek. Ez végül a jelképes beszéd és a képletes kifejezőmód elszaporodásához vezetett, mint amilyen az is, hogy „a név vagy nap, melyet sohasem említ ez ember”.

⁷ ¶ Az ősök olyannyira meg akartak szabadulni a kísértettől, hogy minden olyasmit felkínáltak neki, amit az életében kívánt volna. A kísértetek feleségeket és szolgákat akartak; a tehetős vadember elvárta, hogy legalább egy rabszolgafeleséget élve eltemessenek vele. Később az lett a szokás, hogy az özvegyasszony öngyilkosságot követett el

a férje sírján. Egy gyermek halálakor gyakran megfojtottak az anyát, a nagynénit vagy a nagymamát annak érdekében, hogy egy felnőtt kísértet tartson a gyermekkísértettel és gondoskodjon róla. Azok pedig, akik az életüket adták, rendszerint önként tették azt; valóban, ha a szokást megsértve éltek volna tovább, akkor a kísértet haragjától való félelem megfosztotta volna őket az élet ama kevés örömeitől is, melyet e vadak élvezhettek.

⁸ Szokás volt a halott főnök társául nagyszámú alattvalót küldeni; a rabszolgákat az uruk halálakor leöldösték, hogy a kísértetföldön tovább szolgáljanak. A borneóiak még mindig adnak a halott mellé egy szálláscsináló szolgát is; egy rabszolgát leszúrnak, hogy a kísértetek útját az elhunyt urával együtt tegye meg. A meggyilkolt személyek kísérteteiről úgy tartották, hogy örömmel veszik, ha a gyilkosuk kísértetét rabszolgaként a magukénak tudhatják; e képzet ösztönözte az embereket a fejjadásra.

⁹ A kísértetekről úgy gondolták, hogy élvezik az étel illatát; egykor általános szokás volt az ételáldozás a halotti torokon. Az asztali áldás ősi módja az volt, hogy a szellemek megbékítése érdekében étkezés előtt egy darab ételt hajítottak a tűzbe s közben varázsigt mormoltak.

¹⁰ A holtakról feltételezték, hogy igénybe veszik azoknak az eszközöknek és fegyvereknek a kísérteteit, melyek az életükben az övék voltak. Egy tárgy széttörése „annak megölését” jelentette, vagyis annak kísértetét elengedték a kísértetföldön való szolgálatra. A vagyonzást égetés és eltemetés révén is gyakorolták. Az ősi temetkezési pazarlás óriási mértékű volt. A későbbi emberfajták papírmásokat készítettek és a valódi tárgyakat és személyeket rajzokkal helyettesítették ezeken a halotti áldozásokon. Nagy előrelépés volt a polgárosodásban, amikor a rokoni öröklés felváltotta a vagyon elégetését és eltemetését. Az irokéz indiánok számos átalakítást hajtottak végre a temetkezési pazarlás terén. És a vagyon e megőrzése révén tudtak az északi vörös emberek között a legerősebb néppé válni. A mai embernek nem volna szabad félnie a kísértetektől, de a megszokás erős, és még mindig sok földi vagyont pazarolnak el a temetési szokásokra és a gyászszertartásokra.

3. AZ ŐSÖK IMÁDÁSA

¹ A fejlődő kísértettisztelet az ősök imáadását elkerülhetlenné tette, hiszen az lett az összekötő kapocs a közönséges kísértetek és a felsőbbrendű szellemek, a kifejlődő istenek között. A korai istenek egyszerűen megdicsőült, eltávozott emberek voltak.

² Az ősök imáadásá eredetileg inkább félelem volt, mint imádat, de az ilyen hiedelmek határozottan hozzájárultak

a kísértetfélés és kísértetimádás elterjedéséhez. A korai ös-kísértet tiszteletfajták hívei még ásítani is féltek, mert esetleg egy rosszindulatú kísértet ilyenkor a testükbe költözhetett.

³ A gyermek örökbefogadás szokásának célja annak biztosítása volt, hogy a halál után valaki felajánlásokat tegyen a lélek békéje és fejlődése érdekében. A vadember félt a társai kísérteteitől és a szabadidejében terveket szőtt a maga kísértetének biztonságos viselkedésére vonatkozóan.

⁴ A legtöbb törzs megtartotta a mindenlélek ünnepét évente legalább egy alkalommal. A rómaiaknak évente tizenkét kísértetünnepük és ahhoz kapcsolódó szertartásuk volt. Az év napjainak felét ezen ősi tiszteletfajtákkal kapcsolatos szertartásoknak szentelték. Az egyik római császár megpróbálta e szokásokat megújítani úgy, hogy az ünnepnapok számát évi 135-re csökkentette.

⁵ ¶ A kísértettiszteletek folyamatos fejlődésen mentek keresztül. Ahogy a kísérteteket a nem teljes létszakaszból a felsőbb létszakaszba átlépőként kezdték elképzelni, úgy fejlődött a tisztelet később a szellemek, sőt az istenek imádásává. De függetlenül a fejlettebb szellemekben való különféle hitektől, minden törzs és emberfajta egykor hitt a kísértetekben.

4. JÓ ÉS ROSSZ SZELLEMKÍSÉRTETEK

¹ A kísértetfélés volt a forrása az összes világvallásnak; és korszakokon át számos törzs ragaszkodott az egy kísértetosztály régi hiedelméhez. Azt tanították, hogy az embernek akkor van jószerencséje, amikor a kísértet örül, balszerencséje pedig akkor, amikor mérges.

² A kísértetfélés terjedésével az emberek felsőbbrendű szellemeket is elismertek, olyan szellemeket, melyeket nemigen tudtak egyértelműen azonosítani egyetlen emberi egyeddel sem. Ezek olyan megfelelt vagy megdicsőült kísértetek voltak, akik a fejlődésük során a kísértetföld területén túljutva elérték a szellemföld felsőbb vidékeit.

³ A kétféle szellemkísértet képzete lassan, de biztosan teret nyert szerte a világon. Ezen új, kettős szellemelvűségnek nem kellett törzsről törzsre terjednie; az egész világon egymástól függetlenül ütötte fel a fejét. A gyarapodó evolúciós értelemre gyakorolt hatásában valamely képzet erőssége nem annak valóságosságában vagy ésszerűségében rejlik, hanem annak *életszerűségében*, valamint a kész és egyszerű alkalmazhatóságának egyetemességében.

⁴ Még később az ember képzelőereje megjelenítette a jó és a rossz természetfeletti közvetítők fogalmát; némely kísértet sohasem fejlődött a jó szellemek szintjéig. A kísértetfélés kezdeti egyes szellemelvűség fokozatosan kettős

szellemelvűséggé, a földi dolgok láthatatlan szabályozásának új fogalmává fejlődött. Végül a jószerencsét és a balszerencsét úgy jelenítették meg, mint amelyeknek megvan a maguk irányítója. És a két osztályból azt a csoportot hitték tevékenyebbnek és nagyobb létszámúnak, amelyik balszerencsét hozott.

⁵ ¶ Amikor a jó és a rossz szellemek tantétele végül megérett, minden vallási hiedelem közül a legelterjedtebbé és legtartósabbá vált. E kettősség nagy vallásbölcseleti haladást jelentett, mert képessé tette az embert a jószerencse és a balszerencse megmagyarázására, s ugyanakkor az ember hihetett a bizonyos mértékben következetesen viselkedő halandó-feletti lényekben. A szellemeket be lehetett sorolni a jók vagy a rosszak közé; nem tekintették őket olyannyira hevesnek, mint amilyenek a legkezdetlegesebb vallások egyes szellemelvűségének korai kísérteteit tartották. Az ember végre képes volt következetes viselkedésű halandó-feletti erőket felfogni, és ez volt az igazsággal kapcsolatos egyik legnagyobb jelentőségű felfedezés a vallásfejlődés egész történetében és az emberi bölcselet kibontakozása során.

⁶ Az evolúciós vallás azonban rettenetes árat fizetett a kettős szellemelvűség fogalmáért. Az ember korai bölcselete képes volt összeegyeztetni a szellemek állhatatosságát a világi szerencse forgandóságával csak azáltal, hogy eleve feltételezett kétfajta szellemet, az egyik jó volt, a másik pedig rossz. És bár e hiedelem képessé tette az embert arra, hogy összhangba hozza a véletlen változókat a változatlan halandó-feletti erők fogalmával, e tantétel mindig is megnehezítette a hívők számára a mindenségrendi egység elképzelését. Az evolúciós vallás isteneivel általában a sötétség erőit állította szembe.

⁷ Mindennek igazán szomorú voltát az a tény jelenti, hogy amikor ezek a képzetek gyökeret vertek az ember fejletlen elméjében, akkor valójában az egész világon nem voltak rossz vagy ellenszegülő szellemek. Ilyen szerencsétlen helyzet egészen a Caligastia-féle lázadás utánig nem alakult ki és az is csak pünkösöd utánig állt fenn. A jó és rossz fogalma, melyek egymás mindenségrendi társai, még a huszadik században is nagyon elevenek az emberi életfelfogásban; a világ vallásainak többsége még mindig viseli a kivirágzó kísértettisztelet rég letűnt idejének e műveltségi anyajegyét.

5. A FEJLŐDŐ KÍSÉRTETTISZTELET

¹ Az ősember úgy tekintett a szellemekre és kísértetekre, mint amelyek csaknem korlátlan jogokkal rendelkeznek, kötelezettségeik viszont nincsenek; a szellemekről úgy gondolták, hogy úgy tekintik az embert, mint akinek

számos kötelezettsége van, de nincsenek jogai. A szellemekről azt hitték, hogy lenézik az embert, mert az folyton hibázik a szellemi kötelességei teljesítésében. Az emberiség körében általános volt az a hiedelem, hogy a kísértetek folytonos hódolatot igényelnek az emberi ügyekbe való be nem avatkozás árú, és hogy a legkisebb balsiker is a kísértetek beavatkozásához vezet. A korai idők emberei olyan nyira félték attól, hogy az isteneknek kijáró valamely tisztelet megadásáról elfeledkeznek, hogy miután már minden ismert szellemnek áldoztak, biztos ami biztos alapon áldozatot mutattak be az „ismeretlen isteneknek” is.

² És ekkor az egyszerű kísértettiszteletet a fejlettebb és viszonylag összetettebb szellemkísértet-tisztelet szokásai váltották, a felsőbbrendű szellemek szolgálata és imádása, ahogy azok kialakultak az ember fejletlen képzetében. A vallási szertartásrendnek lépést kell tartania a szellemfelfogás fejlődésével és előrehaladásával. A megerősödött tisztelet csak az önfenntartásnak az a módja volt, melyet a természetfeletti lényekben való hittel, a szellemkörnyezethez való önigazodással összefüggésben gyakoroltak. Az ipari és katonai szervezetek a természeti és társadalmi környezethez való alkalmazkodások voltak. És ahogy a házasság a kétneműség igényeinek kielégítésére jött létre, úgy fejlődött a vallási szervezet válaszul a felsőbbrendű szellemkörnyezetben és szellemi lényekben való hitre. A vallás képviseli az ember igazodását a véletlen dolgok rejtélyes voltával kapcsolatos ábrándképekhez. A szellemfélést és az azt követő szellemimádást balszerencse elleni biztosításként, jóléti politikaként vették fel.

³ A vadember úgy jeleníti meg a jó szellemeket, mint amelyek az ő dolgában járnak el, kevés igényt támasztva az emberi lényekkel szemben. A rossz kísérteteket és szellemeket kell jókedvben tartani. Ennek megfelelően az ősi népek több figyelmet fordítottak az ártó kísértetekre, mint a jóindulatú szellemekre.

⁴ Úgy gondolták, hogy az ember jóléte különösen ingerli a rossz szellemek irigységét, és a bosszújuk módszere az, hogy valamely emberi közvetítőn keresztül és *szemmel verés* révén vágnak vissza. A tiszteletfajtanak az a szakasa, melynek köze volt a szellem elkerüléséhez, nagyon is köthető a gonosz tekintet mesterkedéseire. Az ettől való félelem csaknem világszerte általános volt. A szép nőket elfátyolozták, hogy megvédjék őket a gonosz tekintettől; később sok olyan nő vette fel e szokást, aki azt akarta, hogy szépnek tartsák. A rossz szellemektől való eme félelem miatt a gyerekeket ritkán engedték ki sötétedés után, és a korai imáknak mindig része volt az a kérelem, hogy „szabadíts meg minket a gonosz tekintettől”.

⁵ A Koránban egy egész fejezet van a szemmel verésnek és a varázsigéknek szentelve, és a zsidók is mélyen hittek az

ilyesmiben. Az egész fallikus tiszteletfajta a gonosz tekintet elleni védelem gyanánt alakult ki. A nemzőszerveket tartották az egyedül alkalmas bűvtárgynak arra, hogy a rontás erejét elvegyék. A gonosz tekintetből eredtek azok az első babonaságok, melyek a gyermekek születés előtti megjelölését, az anyajegyeket tisztelték, és e tiszteletfajta egykor csaknem általános volt.

⁶ Az irigység mélyen gyökerező emberi sajátosság; ezért az ősemler a korai isteneinek is tulajdonította azt. És mivel az ember egykor gyakorolta a kísértetek félrevezetését, hamarosan elkezdte a szellemek megtevesztését is. Azt mondta, hogy „Ha a szellemek féltékenyek a szépségünkre és jólétünkre, akkor el fogjuk csúfítani magunkat és lekicsinylően fogunk beszélni a sikereinkről.” A korai alázatosság ezért nem a tudatos én lealacsonyítása volt, hanem inkább kísérlet az irigy szellemek legyőzésére és becsapására.

⁷ Az elfogadott módszer annak megelőzésére, hogy a szellemek féltékenyvé váljanak az ember jólétére, az volt, hogy szitkokat szórtak valamely szerencsés vagy nagyon kedvelt dologra, illetőleg személyre. Innen ered az a szokás, hogy hízelgésből lekicsinylő megjegyzéseket tesznek magukra vagy a családjukra, és ez később polgári as szerénységgé, tartózkodássá és udvariassággá fejlődött. Ugyanezen erőből hajtva divat lett rútnak kinézni. A szépség kiváltotta a szellemek irigységét; ez bűnös emberi büszkeségre vallott. A vadember csúfnevet keresett magának. A tisztelet e jellemzője nagy hátrányt jelentett a művészet fejlődésének, és sokáig komor és rút képet festett a világról.

⁸ ¶ A szellemtisztelet ideje alatt az élet a legjobb esetben is csak szerencsejáték volt, a szellemuralom eredménye. Az ember jövője nem az erőfeszítésének, a szorgalmának vagy a tehetségének volt az eredménye, kivéve, ha azok felhasználhatók voltak a szellemek befolyásolásához. A szellem kegyének elnyerésére irányuló szertartások nehéz terhet jelentettek, az életet unalmassá és jóformán elviselhetetlenné tették. Korszakról korszakra és nemzedékről nemzedékre az emberfajta egymás után igyekeztek továbbfejleszteni a felsőbb-kísértetek tantételét, de egyetlen nemzedék sem merte még soha teljesen elutasítani azt.

⁹ A szellemek szándékát és akaratát baljóslatú jelek, jóslatok és előjelek segítségével tanulmányozták. És e szellemüzeneteket megérzés, jövőbelátás, varázslás, próbák és csillagjóslás révén fordították le. Az egész tiszteletfajta egy olyan rendszer volt, melyet arra terveztek, hogy a szellemeket e burkolt megvesztegetésen keresztül kiengeszteljék, kielégítsék és lefizessék.

¹⁰ És így nőtte ki magát egy új és elterjedt világszemlélet, mely a következőkből állt:

¹¹ 1. *Kötelesség* — azok a dolgok, melyeket meg kell tenni annak érdekében, hogy a szellemek szándéka kedvező, vagy legalábbis semleges legyen.

¹² 2. *Helyes cselekvés* — a helyes viselkedés és szertartások, melyek rendeltetése a szellemek hathatós megnyerése az egyén ügyének.

¹³ 3. *Igazság* — a szellemek és ennél fogva az élet és halál helyes megértése és az azokhoz való megfelelő hozzáállás.

¹⁴ ¶ Az ősök nem pusztán kíváncsiságból törekedtek a jövő megismerésére; el akarták kerülni a balszerencsét. A jövőbelátás egyszerűen csak próbálkozás volt a baj elkerülésére. Ezekben az időkben az álmokat látnokinak tekintették, míg minden, a szokványostól eltérő dolgot rossz előjelnek tartottak. És a polgárosodott emberfajták még ma is meg vannak verve a jelekben, jelképekben és a régiek fejlett kísértettiszteletének egyéb babonás maradványaiban való hittel. Az ember lassan, nagyon lassan hagyja el azokat a módszereket, melyek révén fokozatosan és fájdalmasan jutott egyre feljebb az élet evolúciós létrafojkain.

6. KIKÉNYSZERÍTÉS ÉS ELŰZÉS

¹ Amikor az emberek csak a kísértetekben hittek, a vallási szertartás személyesebb, kevésbé szervezett volt, viszont a felsőbbrendű szellemek elismerése szükségessé tette a „felsőbb szellemi módszerek” alkalmazását a velük való kapcsolatokban. A szellem kegyének elnyerésére irányuló eljárás fejlesztése és kidolgozása közvetlenül elvezetett a szellemek elleni védelem kiépítéséhez. Az ember valóban tehetetlennek érezte magát a földi létben működő ellenőrizhetetlen erőkkel szemben, és ez a kisebbrendűségi érzése arra készítette, hogy az egyensúly helyreállítására valamilyen megoldást találjon, valamilyen módszert dolgozzon ki a hátrányok kiegyenlítésére az ember által a mindenségrenddel folytatott egyoldalú küzdelemben.

² E tiszteletfajta első napjaiban az embernek a kísértetműködés befolyásolására irányuló erőfeszítései a szellem kegyének elnyerésére korlátozódtak, vesztegetéssel kísértetezett a balszerencse megváltása érdekében. Ahogy a kísértettisztelet a fejlődése során eljutott a jó és a rossz szellemek fogalmához, e szertartások jellegükben igenlőbb próbálkozásokká váltak, mégpedig a jó szerencse elnyerésére irányultak. Az ember vallása többé már nem teljesen nemleges természetű volt, és nem is hagyott fel a jó szerencse elnyerésére való törekvésekkel; rövidesen olyan rendszereket kezdett el kidolgozni, melyek révén szerinte képes volt

kikényszeríteni a szellemek együttműködését. A tisztelet-hívó többé már nem állt védtelenül a szellemekre vonatkozó, maga által kiagyalt képzelődésekből eredő szüntelen igényekkel szemben; a vadember ekkoriban kezdett el kidolgozni olyan fegyvereket, melyekkel kikényszeríthette a szellemműködést és a szellemi segítségnyújtást.

³ Az ember első védekezési törekvései a kísértetek ellen irányultak. Az idő múlásával az élők olyan módszereket kezdtek kitervelni, melyekkel ellenállhattak a holtaknak. A kísértetek elijesztésére és elűzésére számos eljárást alakítottak ki, melyek között említhetők a következők:

⁴ 1. A fej levágása és a test összekötözése a sírban.

⁵ 2. A halottasház megkövezése.

⁶ 3. Ivartalanítás vagy a test lábszárainak eltörése.

⁷ 4. Sziklák alá temetés, mely a mai sírkőhasználat eredetét jelenti.

⁸ 5. Hamvasztás, a kísértet által jelentett probléma megelőzésére később kidolgozott eljárás.

⁹ 6. A test tengerbe dobása.

¹⁰ 7. A test odavetése a vadállatoknak.

¹¹ ¶ A kísértetekről úgy gondolták, hogy zajjal meg lehet zavarni és meg lehet ijeszteni őket; hogy a kiabálás, a harangok és a dobok elűzik őket az élők közeléből; és ezek az ősi módszerek még mindig divatban vannak a „halottvirrasztásokon”. Bűzös kotyvalékokat használtak a nem szívesen látott szellemek elűzésére. Rút szellemképeket készítettek annak érdekében, hogy a szellemek sietve elmeneküljenek, amint meglátják magukat. Azt hitték, hogy a kutya képes a kísértetek közelségének érzékelésére, és hogy ezt vonyítással jelzi is; hogy a kakasok kukorékolnak, amikor kísértet jár a közelben. A szélirányjelző kakasformája is e babonáság továbbélése.

¹² A vizet tartották a kísértetek elleni legjobb védelemnek. A szenteltvizet minden másnál többre tartották, különösen azt, amelyben előzőleg a papok lábat mostak. A tűzről és a vízről is úgy gondolták, hogy azok a kísértetek számára áthatolhatatlan akadályt képeznek. A rómaiak a holttest körül háromszor vitték körbe vizet; a huszadik században a testet szenteltvízzel hintik meg, és a temetőben való kézmosás még mindig létező zsidó szertartás. A keresztelés a későbbi vízszertartás egyik jellegzetessége volt; a kezdetleges fürdés valójában vallási szertartás volt. A fürdés csak az újabb időkben vált egészségügyi szokássá.

¹³ De az ember nem hagyott fel a kísértetek befolyásolásával; vallási szertartáson és egyéb eljárásokon keresztül hamar megpróbálkozott a szellemműködés kikényszerítésével. A szelleműzés során egy szellemet vettek igénybe egy másik elűzéséhez, és e furfangot alkalmazták a kísértetek és szellemek elijesztéséhez is. A jó és rossz erők kettős

szellemelvűségének fogalma bőségesen sok lehetőséget teremtett az ember számára ahhoz, hogy egymás ellen uszítsa a közvetítőket, ugyanis, ha egy erős ember képes legyőzni egy gyengébbet, akkor egy erős szellem bizonyosan fölébe kerekedhet a gyengébb kísértetnek. A kezdetleges átkozás nem volt más, mint a kisebb szellemek megfélemlítésére kialakított, kényszerítő jellegű szokás. Később e szokás az ellenségre való átkoszórás szokásává bővült.

¹⁴ Sokáig hitték, hogy azzal, ha visszatérnek a régebbi erkölcsök követéséhez, akkor a szellemek és félistenek kedvező cselekedetekre kényszeríthetők. A mai ember ugyanilyen gyakorlat folytatásában vétkes. Egymással egyszerű, hétköznapi nyelven beszéltek, de amikor imádkoztok, egy másik nemzedék régebbi ízléséhez folyamodtok, az úgynevezett fennkölt hangvételhez.

¹⁵ E tantétel számos olyan nemi természetű, vallási-szertartási jellegű visszaesést is megmagyaráz, mint amilyen a templomi nemi kufárkodás. A kezdetleges szokásokhoz való visszatérést számos csapás ellen biztos védelemnek tartották. És e tudatlan népek esetében minden ilyen gyakorlat teljes mértékben mentes volt mindattól, amit a mai ember szabad szerelemnek nevezne.

¹⁶ Ez után következtek a szertartásos fogadalmak, melyeket hamarosan a vallási ígéretek és szent eskük követtek. Ezen eskük többségét önkínzás és öncsonkítás kísérte; később pedig börtölés és imádkozás. Az önmegtartóztatást később úgy tekintették, mint amely biztos eredményt hoz a szellemműködés kikényszerítésében; különösen igaz volt ez a nemi vágy elfojtása esetében. És így az ősember már korán kialakított egyfajta határozott mértékletességet a vallási szokásaiban, hitt az önsanyargatás és az önmegtartóztatás, mint olyan szertartások hatékonyságában, melyek révén képes volt a vonakodó szellemeket rákényszeríteni arra, hogy kedvezően válaszoljanak minden ilyen szenvedésre és nélkülözésre.

¹⁷ ¶ A mai ember többé már nem próbálkozik nyíltan a szellemek kényszerítésével, bár még mindig mutat némi hajlamot az Istenséggel való alkudozásra. És még mindig átkozódik, lekopogja a fán, keresztbeteszi az ujjait és némely elcsépelet kifejezés után kiköp; az ugyanis egykor varázslási szabály volt.

7. A TISZTELETKÖZÖSSÉG TERMÉSZETE

¹ A társadalmi szerveződés vallásgyakorlási válfaja azért létezett, mert az erkölcsi nézetek és a vallási állhatatosság megőrzéséhez és ösztökéléséhez egyfajta jelképrendszert biztosított. A tisztelet a „rég családok” hagyományából nőtt ki és meghonosodott intézményként állandósult; minden családnak van valamiféle tiszteletfajtája. Minden ösztönző eszménykép valamilyen állandó-

suló jelképrendszert igyekszik megragadni — a műveltségi megnyilvánulásnak olyasféle eljárására törekszik, mely biztosítja a fennmaradást és erősíti a megvalósulást — és a tisztelet e célt az érzelmek táplálása és erősítése révén éri el.

² A polgárosodás legelejétől fogva a társadalmi műveltség, illetőleg a vallási haladás terén minden megindító mozzanat kialakított valamilyen szertartást, valamilyen jelképes szertartásrendet. Minél inkább észrevétlenül nyert teret ez a szertartás, annál erősebben tartotta fogva a híveket. A tiszteletközösség érzéseket őrzött meg és érzelmeket elégített ki, azonban mindig is ez volt a társadalmi megújulás és a szellemi fejlődés útjában álló legnagyobb akadály.

³ Függetlenül attól, hogy a tiszteletközösség mindig is hátráltatta a társadalmi fejlődést, sajnálatos dolog, hogy oly sok, tisztos erkölcsi mércével és szellemi eszményképekkel rendelkező mai hívő számára nem áll rendelkezésre megfelelő jelképrendszer — nincs kölcsönösen támogatott tiszteletfajta — nincs, amihez *tartozhatnának*. De vallási tiszteletet nem lehet gyártani; annak fokozatosan teret nyerve kell megjelennie. És semelyik két csoportnak nem lesz azonos tiszteletközössége, hacsak a szertartásait hatalmi szóval önkényesen nem egységesítik.

⁴ A korai keresztény tiszteletfajta volt a leghatékonyabb, a legmegnyerőbb és a legtartósabb minden kigondolt vagy kieszelt szertartás közül, azonban sok értéke semmisült meg az egyik tudományos korszakban, amikor sok eredeti tantételét elpusztították. A keresztény tiszteletfajta a számos alapeszméjének pusztulásával új erőre kapott.

⁵ ¶ A múltban az igazság gyorsan növekedett és szabadon terjedt, amikor is a tiszteletfajta még képlékeny s a jelképrendszer alakítható volt. A bőségesen rendelkezésre álló igazság és az alakítható tiszteletfajta kedvezett a társadalmi fejlődés gyors menetének. Az értelmetlen tiszteletfajta megrontja a vallást, amikor megkísérli kiszorítani a bölcséletet és rabszolgaságba juttatni az értelmet; a nemes tiszteletközösség gyarapszik.

⁶ ¶ Az árnyoldalaktól és hátrányoktól függetlenül az igazságról szóló minden új kinyilatkoztatás új tiszteletfajta születéséhez vezetett, és még Jézus vallásának újrafogalmazása is szükségképpen új és helyes jelképrendszert fog kialakítani. A mai embernek megfelelő jelképrendszert kell találnia az új és fejlődő eszméi, eszményképei és hűségviszonyai számára. Ennek a fejlettebb jelképnek vallásos életből, szellemi tapasztalásból kell megszületnie. És a magasabb rendű polgárosodott társadalom e felsőbbrendű jelképrendszerének az Isten Atyaságán kell alapulnia és

az emberek közötti testvériség fenséges eszményképét kell hordoznia.

⁷ A régi tiszteletfajták túl önközpontúak voltak; az újnak a megtapasztalt szeretet természetes következményének kell lennie. Az új tiszteletfajtának a régihez hasonlóan táplálnia kell az érzést, ki kell elégítenie az érzelmet és támogatnia kell az állhatatosságot; de még többet is kell tennie: Elő kell segítenie a szellemi fejlődést, ki kell terjesztenie a mindenségrendi jelentéstartalmakat, magasabb szintre kell emelnie az erkölcsi értékeket, bátorítania kell a társadalmi fejlődést, és ösztönöznie kell a személyes vallásos élet felsőbbrendű fajtáját. Az új tiszteletfajtának az élet legfelsőbb céljait kell megmutatnia, melyek egyaránt időlegesek és örökkévalók — társadalmiak és szellemiek.

⁸ Egyetlen tiszteletfajta sem képes megmaradni és hozzájárulni a társadalmi polgárosodás kibontakozásához és az egyéni szellemi boldoguláshoz, hacsak nem az *otthon* élőlénytani, társadalomtani és vallási jelentőségén alapul. A fennmaradó tiszteletnek jelképeznie kell azt, ami állandó a folytonos változás közepette; meg kell dicsőítenie azt, ami egyneműsíti az örökké változó társadalmi átalakulás folyamatát. Igaz értékeket kell felismernie, szép kapcsolatokat kell méltatnia, és a valódi nemesség jó értékeit kell dicsőítenie.

⁹ De az új és kielégítő jelképrendszer megtalálásának nehézsége abban áll, hogy a mai emberek, mint csoport, ragaszkodnak a tudományos hozzáálláshoz, elvetik a ba-

bonaságot és irtóznak a tudatlanságtól, míg egyénenként mindegyikük keresi a rejtelmeket és hódol az ismeretlennek. Egyetlen tiszteletfajta sem képes a túlélésre, hacsak nem foglal magába valamilyen ellenállhatatlan erejű rejtélyt és bújtat valami értékes, de elérhetetlen dolgot. Megismételjük, hogy az új jelképrendszernek nem szabad csak a csoport számára jelentőséggel bírnia, hanem az egyén számára is fontosnak kell lennie. Bármely hasznos jelképrendszer formái olyanok legyenek, melyeket az egyén a maga indíttatásából is alkalmazhat, és amelyeket együtt élvezhet a társaival is. Ha az új tiszteletfajta nyugvó helyett élénk lehetne, akkor valóban érdemben tudna hozzájárulni az emberiség időbeni és szellemi fejlődéséhez egyaránt.

¹⁰ De egy tiszteletfajta — a szertartások, jelmondatok és célok jelképrendszere — nem fog működni, ha túlságosan összetett. És meg kell lennie benne a hódolat iránti igénynek, a hűségre való válasznak is. Minden hatékony vallás bizonyosan kialakít valamilyen méltó jelképrendszert, és a hívek jól teszik, ha megakadályozzák e rendnek az olyan bénító, torzító és fullasztó, lélektelen szertartásokká való szilárdulását, melyek csak akadályozni és hátráltatni tudnak minden társadalmi, erkölcsi és szellemi fejlődést. Egyetlen tiszteletfajta sem maradhat fenn, ha késlelteti az erkölcsi gyarapodást és nem képes előmozdítani a szellemi fejlődést. A tisztelet nem más, mint a személyes szellemi tapasztalás élő és erőteljes teste — vagyis az igaz vallás — által körülötváz.

¹¹ [Közreadta a Nebadon egyik Ragyogó Estcsillaga.]